

ПРИСТУПИ ПРОУЧАВАЊУ МУЗИЧКЕ ДАРОВИТОСТИ – РЕТРОСПЕКТИВЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Апстракт: У протеклим деценијама у којима је бављење феноменом даровитости па самим тим и музичком даровитошћу, постала актуелна и интересантна научна област, пре свега захваљујући и напорима „вршачке школе о даровитости” проистекле из иницијатива и идеја професора Више школе за образовање васпитача, приступи овој области, иако релативно мање бројни у односу на друге области, покренули су бројна питања. Пре свега, требало би се запитати зашто је бављење музичком даровитошћу недовољно заступљено у палети проучавања ове области иако знамо да се музикалности и елементи музичке даровитости испољавају веома рано и веома уочљиво, да ли је проблем у недовољној стручности музичара, васпитача и других релевантних одраслих у области идентификације музичке даровитости или у педагошко-дидактичкој области? Рад креира слику о досадашњим темама и приступима којима су се бавили учесници вршачких округлих столова током две и по деценије у области музичке даровитости, анализирајући добит али и потенцијале за будућа научна стремљења у овој области.

Кључне речи: музичка даровитост, идентификација, компетенције, перспективе.

Већ на првим вршачким округлим столовима о даровитости, међу тематикама радова појављује се музичка даровитост и подстицање креативности код деце. Тако на 3. округлом столу, организованом на тадашњој Вишој школи за образовање васпитача у Вршцу, назвали смо рад под насловом „Улога дечјих игара са певањем у подстицању музичког стваралаштва даровите деце”, мр Ранка Стефановића. У овом раду аутор покушава да укаже на значај игре у предшколском периоду и њеној улози у процесу идентификовања и подстицања музичке даровитости.

Будући да је игра природни облик активности деце и да она има своју образовну функцију, аутор се осврнуо на васпитно-образовне ефекте који се игром остварују. Он наводи да је игра подстицај за развој креативности, да утиче на складност покрета, социјализацију деце и сматра да она, а посебно традиционална, представља облик дечјег изражавања. Деца долазе у вртић са познавањем бројних игара, многе и сама измишљају, преузимају од друге деце или краја у ком живе, а уз то, оне најчешће имају и пратњу у виду покрета, певања, а неке и инструменталну пратњу. Свака игра утиче на развој музичког слуха детета од његових најранијих дана. Из овог разлога аутор сматра да игра, а посебно она са певањем, може да буде и више него добар подстицај за развој даровите деце јер се њом брже и лакше доживљава музика. Најједноставније је посматрање деце током извођења бројалица, ташунаљки, гегалица, где ће се дете које је талентовано, иако на јако раном узрасту, јасно издвојити музичким слухом и ритмичношћу. Са друге стране, аутор наводи да сам васпитач мора да буде добар познавалац већег броја игара, али и да сам мора да буде добар играч, јер деца умногоме уче према примеру, који наравно даје васпитач. Аутор предлаже игре са једноставним покретима и корацима, и скромнијим мелодијама, и терцом и секундом као најчешће коришћеним интервалима, што ће битно утицати на

¹ eugencinci@gmail.com

развој интонације код мале деце. На тај начин ће лако уочити дете које само прво почиње да пева нову строфу песме, док остала деца коригују своју висину према њему, већ после неколико отпеваних нота. Промена темпа такође може да послужи за доживљавање агогичке промене, док певање без инструменталне пратње утиче на избор употребљеног тонског низа једне групе извођача, где ће се јасно издвојити главном улогом дете које је талентовано.

Др Милан Узелац у раду под насловом „Значај музике у образовању даровите деце”, покушао је да укаже на Аристотелово тумачење значаја музике за васпитање, полазећи од учења да сви који желе, могу да се образују, а посебно они који имају дара, па образовање може да буде и самообразовање даровитих. Он сматра да је тужно што шира јавност није имала прилике да се сретне у већој мери са Аристотеловим трактатима посвећеним музици, осим излагања о музици и музичком васпитању у осмој књизи „Политике”. Па ипак, иако је сачувано мало његових текстова о музици, јасни су његови ставови који су указивали на квалитативно виђење разлике тонова, као и на чињеницу да су дубљи тонови племенитији и бољи од високих, јер је етички посматрао музику и појам тона. Просто, он је тонове посматрао кроз аритметичку везу. Такође, када је реч о ритму и хармонији, Аристотел их је доводио у посебну везу са подржавањем говорећи да су они уткани у људску природу. Музику је посматрао кроз њену материјалну страну и повезивао је хармонију са поретком, развијајући паралелу између ње и учења о држави, говорећи да бављење музиком није само испуњено озбиљношћу, јер за крајњи циљ има уживање људи, и да је одмарање људи уз музику заправо уживање. Он је сматрао да је музика одличан васпитни инструмент омладине. Поред овога, он је говорио да музика може да донесе очишћење, као и питагорејци, па је тоналности делио на етичке практичке, и оне које узбуђују, тј. оне које врше растерећење осећања и очишћење душе.

Катарзичко деловање музике Аристотел је приписивао и сазнању. Аутор нам указује и на Аристотелове ставове да је музика лек против страха, али и лепа уметност која врши очишћење, што је наставак Платоновог учења. У „Политици” је један од најдискутованијих појмова управо катарза о којој је Аристотел писао. Естетика код Аристотела је део опште теорије музике, а она моменат метафизике и физике. За Аристотела је задовољство симптом испуњења жеље, или свест о пуноћи живота, а кад су жеље и живот у складу са разумом, онда је и задовољство неминовно. По њему, функција музике је задовољавање потребе или олакшавање бола.

Др Милан Узелац се позива на античке филозофе говорећи да је сваки од њих музици поклањао посебну пажњу јер је музика по мишљењу Грка била недељиви део филозофије, а Аристотел наводи да музика за разлику од свих других уметности, самом својом материјалном делатношћу делује на сва чула. Он каже да музика и музички утисци треба да одагнају из душе афекте и да у њој успоставе строгост, умереност и уљудност (Узелац, 2002).

У раду под насловом „Улога и подршка родитеља у идентификацији и развоју музички даровите деце” проф. др Јон Лелеа указује на чињеницу да музичка даровитост у оптималним породичним условима може да се манифестује знатно раније од надарености из других области. Идеја његовог чланка је корисна за све родитеље који имају жељу да подстичу развој и таленат своје деце, а то је да се помогне родитељима да препознају музички дар код свог детета како би му омогућили адекватан развој музичких способности. Он наводи да породица има посебно важну улогу код првог корака, а то је идентификација музичке даровитости, након чега треба да уследи подршка и усмеравање музичког талента. Такође, након идентификације родитељи треба кроз забаву и интересантно осмишљене активности да подстичу развој музичког талента, како се дете не би осетило као присељено на нешто, јер то може довести до контрафекта.

Музикалност је, како наводи проф. др Јон Лелеа, „условљеност међусобног дејства наслеђа и повољних срединских макро и микро фактора” (Лелеа, 2008: 17). У чланку врло лепо дефинише појам музичке даровитости, описујући је као појаву када „појединци испољавају виши ниво музичких способности пред својим вршњацима: осећај ритма, музичку меморију, вокалну или инструменталну репродукцију итд.” (Лелеа, 2008: 17). Па ипак, поред генетских предиспозиција, др Лелеа сматра да су породично окружење, односи међу родитељима и односи родитеља према деци важни фактори и развијање музичког дара. Родитељска љубав развија ниво самопоуздања код детета који битно утиче на развој музичког талента, а поред тога, средински фактори у породици, као што је често слушање музике, и то одабране, од малена, редовно окруживање детета музиком... играју важну улогу. Родитељи који су музички образовни много лакше ово спровode у дело. Међутим, први корак, како аутор чланка наводи, јесте идентификација од стране родитеља, која, да не би била субјективна, треба да се спроводи кроз сарадњу са стручњацима, као што су психолог и музички педагог. Након тога следи подстицање музичких способности од којих, према америчким схватањима, дете не мора да има све, већ само поједине способности из области музике да би се третирао као даровито. У сарадњи са просветним радницима, родитељи могу да подстичу развој талента учествовањем у организацији посебних обogaћених програма, организовању решавања сложенијих музичких задатака, поштовању необичних идеја даровитих, омогућавању даровитима да истражују, али и обезбеђивању одређених периода када се рад детета не оцењује, јер некада притисак који настаје због потребе да се оствари успех може да доведе до кочења талента.

Да су компетенције наставника важне, али не и довољне за успех и напредовање, говори рад др Бланке Богуновић под насловом „Сарадња ученика и наставника у контексту индивидуалне наставе музике”. Интеракција зависи како од наставника, тако и од ученика, а подстиче мотивацију, отвореност за учење, развој самосталности и социјализације код детета. Основни услов индивидуалног развоја и напредовања ученика је подстицање позитивних емоција, подршке и поверења, квалитетне, сарадничке интеракције и блиске и интензивне комуникације између ученика и наставника. На овај начин се подстиче још и развој интересовања за музику и формирање дететовог односу према вежбању које је кључна компонента напредовања код инструменталног извођења. Пажња се обраћа и на „упаривање” склопа личности ученика и наставника. У супротном, може доћи до пада квалитета учења, замене наставника (на захтев детета или наставника), па и одустајање од музичке школе. У процесу наставе постоји могућност да ученик учи по моделу, идентификујући се са својим наставником. Истраживања су показала да се допринос наставника највише огледа у подстицању самопоуздања и ентузијазма код деце до дванаест година, као и у блиском, фамилијарном односу, пуном топлине, који гради са децом и његовим родитељима. Код деце преко дванаест година важнији су демонстрирање личних талената, посвећеност и професионализам. Наставник треба да буде пријатељски настројен, забаван, опуштен, добар извођач, подстицајан. Наставник који се одговорно односи према себи, одговорно се односи и према послу и ученицима. На квалитет сарадње не утичу пол, узраст детета и инструмент који дете свира. Наставников пријатељски настројен и топао однос подстиче успех код испитне оцене, а забавност – на меру овладавања програма. Дакле, оба аспекта, сарадничко-подстицајни и емоционално-мотивишући су подједнако значајни. Затим иде овладавање програмским захтевима, јавни наступ, а тек онда успех ученика на такмичењу (Богуновић, 2012).

„Практични аспекти савремених схватања музичке даровитости у уџбеницима музичке културе”, наслов је рада проф. др. Јона Лелее у Зборнику под бројем 13, у којем аутор сматра да васпитно-образовни рад, у настави музичке културе, има за циљ

да подстиче, развија и негује музичко-стваралачке способности ученика за активно бављење музиком, за адекватну примену, доживљавање и разумевање музичких дела. Оно што поменуто не иду у прилог су мали број часова наставе музичке културе и традиционални уџбеници са сиромашном тематиком и малим бројем песама који не задовољавају реалне и индивидуалне потребе ученика, а нарочито не може задовољити потребе музички даровитих ученика. Као добар пример доприносу реформе код нас, помиње се уџбеник „Музичка култура” за ниже разреде основне школе на румунском језику, чији је аутор др Јон Лелеа.

Од учитеља се очекује да прихвате нов концепт присуства музичке културе који гласи: „путем музике и за музику”. Зато им уџбеници музичке културе на румунском језику нуде иновативне садржаје, везане за промене у васпитно-образовном процесу. Ови уџбеници предлажу више песама, како би се музика примењивала сваког дана, на почетку и на крају наставе. На овај начин бисмо код деце развијали музичке навике и способности и отклањали негативну енергију и стрес, стимулишући очигледност, имагинацију и креативни потенцијал код ученика и из других предмета и области. Како би била омогућена практична примена диференциране и индивидуализоване наставе и напредак сваког детета независно од тренутних музичких способности, осмишљен је уџбеник са три нивоа тежине у истом разреду: нижи ниво са музичким садржајем за ученике са музичким способностима испод предвиђеног нивоа; средњи ниво садржи песме и вежбе за све ученике одређеног узраста; виши ниво са музичким садржајима за музички даровите ученике.

Др Јасмина Клеменовић и Луција Андре скрећу нам пажњу кроз свој рад „Подршка породици у вођењу музички даровите деце предшколског узраста”, објављен у Зборнику 14, на приказивање музичке даровитости која се јавља већ у предшколском узрасту и као таква, указује нам на значај њеног правовременог развоја. Будући да се музичка даровитост јавља пре других облика даровитости, њена важност за идентификацијом је неопходна. Како је породица централна околина деце, ауторке се у овом раду осврћу на њену улогу у препознавању музичке даровитости и гледају је као битан фактор идентификације. Друга социјална средина у којој (најчешће) дете борави јесте управо предшколска установа, па као таква има задатак да пружи породици подршку у развоју даровитих, оствари квалитетну сарадњу и води музички развој деце предшколског узраста.

Ауторке су у раду навеле могућности кроз које се подршка може остварити и предложиле стратегије акцелерације, груписање према интересовањима и стратегију која их обједињује, односно обогаћујућу средину. На самом почетку рада ауторке се осврћу на чињеницу да се код сваког детета уочава очигледна разлика између њихових могућности, потреба и способности у развоју. Отуда се види потреба за уважавањем разлика у васпитању и образовању деце. Посматрајући светска истраживања, оне указују на бригу о даровитој деци и њихових права у погледу давања могућности да своје потенцијале испоље на најквалитетнији начин, у оквиру адекватног школовања. У складу са тим, наводи се дефиниција даровитости, која подразумева различите изузетне способности које су потребне да би се појединац бавио одређеном делатности. Поред многобројних, подвлаче се и музичке способности. Тако се у литератури друге половине XX века музичка даровитост помиње као једна од специјалних способности. У вези са тим ауторке дају пример Моцарта, који је већ са три године почео да свира клавир, у петој усавршио, а прву композицију написао већ у шестој. Зато наводе да је предшколски узраст, са свим својим специфичностима, период најбурнијег развоја и најзначајнији период за развој музичке даровитости. Уз то, наглашавају да је предшколски узраст „критички период” и да је зато потребан посебан, индивидуални однос према карактеристикама детета, као и музички надарене деце. Тако се у овом раду наводи да се под социјалним окружењем које је примарно у

дечјем развоју најпре мисли на породицу и да развој музичке даровитости уз породични подстицај дају и резултати најновијих истраживања на ову тему. Подстицајна породична музичка средина од велике је важности за развој потенцијала даровите деце. Наравно, наглашавају ауторке, уз породицу значај имају и предшколска установа и школа, али и друге установе које ће сарађивати и на тај начин најпре идентификовати, а потом и развијати даровитост код деце.

Усмеравајући се на музички даровиту децу, ауторке истичу да су видни ранији знакови сазревања што се одликује кроз увиђање „фалша” у музици, памћење мелодија, хармонично певање, љубав према свирању инструмената још у вртићу и др. Индикаторе раног сазревања истраживачи препознају као урођену способност уочавања висине звука, прецизну ритмичку способности, препознавање и имитација музике и др. У породичној средини деца најчешће имају прилику да се потпуно слободно изразе, зато је и значајна улога родитеља који ће то препознати и пратити, како би се идентификовала рана музичка даровитост. Међутим, након идентификације, неопходно је неговати музичку даровитост. Зато је важна подршка родитељима како би се деца правилно усмерила и организовао адекватан рад са музички даровитим појединцима.

Навођењем стратегија и чек-листе, ауторке су учиниле рад богатијим за искуства која су неопходна у раду са децом предшколског узраста, нарочито када је реч о идентификацији музичке даровите деце и развоју даровитости код њих. Отуда су ауторке јасно истакле значај сарадње између предшколске установе и породице, као неопходност подршке родитељима од стране васпитача. Како би родитељи потпуно подстакли развој музички даровите деце, предшколске установе морају бити спремне на адекватно пружање помоћи породици и учествовању у музичком развоју.

Комплексност феномена даровитости и потреба да се у сфери уметности проучавања морају ослањати истовремено на компетенције у области педагошких наука, али и на познавање самих одлика уметничког израза, створило је реалност да заинтересованост за обрађивање тематике музичке даровитости није превише било заступљено у оквиру вршачких округлих столова о даровитости. Иако у овом приказу нису обрађени сви радови о музичкој даровитости, ипак, проценат заступљености ове тематике далеко је од очекиваног иако се о даровитости не може говорити а да се не укључи уметнички израз. Личност уметника је комплексна, социјални услови њиховог развоја различити и променљиви па, у вези са тим, постоји нада да ће се у будућем периоду акценат проучавања поставити и на сферу музичке уметности, трагајући за одговорима на општа питања феномена даровитости и његове повезаности са аспектима личности, друштвеним, филозофским, теолошким призмама и погледима.

Литература:

- Богуновић, Б. (2006). Сарадња ученика и наставника у контексту индивидуалне наставе музике. *Зборник 12*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”.
- Клеменовић, Ј., Андре Ј. (2008). Подршка породици у вођењу музички даровите деце предшколског узраста. *Зборнику 14*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”.
- Лелеа, Ј. (2007). Практични аспекти савремених схватања музичке даровитости у уџбеницима музичке културе. *Зборник 13*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”.
- Лелеа, Ј. (2008). Улога и подршка родитеља у идентификацији и развоју музички даровите деце. *Зборник 14*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”.

- Стефановић, Р. (1996). Улога дечјих игара са певањем у подстицању музичког стваралаштва даровите деце. *Зборник 3*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
- Узелац, М. (2002). Значај музике у образовању даровите деце. *Зборник 9*. Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов”.

Eudjen Cinc, PhD, assistant professor
West University, Timisoara (Universitatea de Vest, Timișoara, Romania)
Faculty of Music and Theatre

ASPECTS TO RESEARCH MUSIC GIFTEDNESS – RETROSPECTIVES AND PERSPECTIVES

Summary: In the past decades, in which the phenomenon of giftedness and especially the music giftedness became a current and an interesting scientific field, primarily thanks to the efforts of the " Giftedness School of Vrsac", resulting from the initiative and the idea of the researchers from the Preschool Teacher Training College, areas, although relatively few comparative to other areas, have raised a lot of issues. First of all, we should wonder why the music giftedness is insufficiently represented in the range of study of this area, although we know that musicality and elements of music giftedness are expressed very early and very clearly? Is the problem of insufficient competencies of musicians, preschool teachers and other relevant adults in the field of identification of music giftedness or in the pedagogical-didactic field? The paper creates an image of the previous themes and approaches of the participants of International Round Tebles in Vrsac, during the two and a half decades in the field of music giftedness, analyzing the benefits and potentials for future scientific aspirations in this area.

Key words: musical talent, identification, competences, perspectives.

